

Consortium bijeenkomst Constructing the Limes verslag

21 september 2022

Op 21 september organiseerde Constructing the Limes een bijeenkomst met de verschillende stakeholders van het project. De bijeenkomst vond plaats in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Het doel van de bijeenkomst was om opnieuw contact te leggen met de partners en ideeën uit te wisselen over onze huidige, maar ook toekomstige samenwerking. Op het programma stonden presentaties over de werkpakketten en een rondetafelgesprek met de aanwezige partners. Het was geweldig om iedereen eindelijk weer live te zien. Hieronder een samenvatting van de bijeenkomst.

Jasper de Bruin, conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden, opende de bijeenkomst met een welkomstwoord.

Na Jaspers welkomstwoord gaf Saskia Stevens als hoofdonderzoeker van Constructing the Limes een algemene update over het project. Zij lichtte toe hoe het team is opgezet en vanuit verschillende disciplines samenwerkt. Vorig jaar november hebben we ons project afgetrapt met een workshop in het Koninklijk Nederlands Instituut in Rome. Sindsdien hebben we regelmatig Limes Lab bijeenkomsten gehad om actuele ontwikkelingen binnen onze vakgebieden te bespreken. Daarnaast werd in het eerste jaar de interne logistiek ingericht, zoals het managementteam, de adviesraad, etc. Daarnaast werden de website en sociale mediakanalen (Twitter, LinkedIn en Instagram) opgezet.

Limes Archeologie

Jeroen Oosterbaan presenteerde werkpakket 2: *Limes Archeologie*. Dit werkpakket werkt nauw samen met Portable Antiquities of the Netherlands (PAN) dat vondsten van amateurarcheologen en vrijwilligers inventariseert. Er hebben verschillende sessies plaatsgevonden waarin vrijwilligers worden getraind in het invoeren van vondsten in de PAN-database. Momenteel zijn vrijwilligers bezig met de collectie van Castellum Hoge Woerd. De focus van dit werkpakket is op het opnieuw bekijken van oud archeologisch onderzoek, zoals Kops Plateau in Nijmegen en de begraafplaats in Valkenburg-Marktveld.

Afgelopen september (2022) is Hogeschool Saxion gestart met een Constructing the Limes-minor. In de minor werken studenten aan twee deelprojecten. Allereerst het onderzoeken van mogelijke tijdelijke legerkampen in Nederland. Momenteel wordt de Veluwe onderzocht met behulp van drones, geofysisch onderzoek, luchtfotografie en mogelijk opgravingen. In het tweede deelproject onderzoeken studenten de Romeinse begraafplaats bij Valkenburg (ZH) door bestudering van oude opgravingsrapporten.

Aan dit werkpakket zijn twee PhD kandidaten verbonden. Arjan Ruiter richt zich op de circulatie van goederen en ideeën in het grenslandschap van de limes. Anna van der Weij bestudeert de ontwikkeling van funeraire gebruiken en religieuze praktijken in datzelfde grenslandschap. Binnen werkpakket 2 wordt al veel samengewerkt met verschillende maatschappelijke partners en Jeroen benadrukt dat in de toekomst nog meer samenwerking welkom is.

Limes Mensen

Binnen werkpakket 3 zijn er twee onderzoekslijnen: één richt zich op isotopenanalyse en de ander richt zich op environmental DNA (eDNA). Lisette Kootker presenteerde het onderdeel isotopenanalyse. Binnen dit onderdeel onderzoekt PhD kandidaat Maura De Coster de menselijke mobiliteit in het grenslandschap van de Limes via SR-O-C (strontium-zuurstof-koolstof) isotopenanalyse van zowel inhumaties en crematies. Om de isotoopgegevens te contextualiseren werkt Lisette de huidige isotopenkaart van Nederland bij.

Arjen de Groot presenteerde het onderdeel over eDNA. Met deze innovatieve techniek onderzoekt PhD kandidaat Kadir Toykan Özdoğan de biodiversiteit in het grenslandschap van de *limes*. EDNA-onderzoek is een nieuwe techniek in de archeologie, dus methodeontwikkeling is een belangrijk onderdeel van dit werkpakket.

Limes Erfgoed

Jaap Verheul gaf de presentatie over werkpakket 4: *Limes* Erfgoed. Dit werkpakket richt zich op de manier waarop de Romeinse limes tot gedeeld erfgoed werd gemaakt en sluit daarmee aan op de Unesco nominatie door te vragen welke universele waarde aan dit erfgoed werd toegekend. Koen Ottenheim onderzoekt vooral de vroege periode vanaf de late Middeleeuwen aan de hand van o.a. oude stadskronieken, kaarten en regionale retorische traktaten. Zo blijkt dat de "ontdekking" van de Romeinse limes begon in het oosten, in Constantinopel, en na verloop van tijd naar het westen verhuisde, via Beieren, Duitsland en de Lage Landen, tot de Muur van Hadrianus. Gertjan Plets en de promovendus David van Oeveren onderzoeken het 19e-eeuwse discours waarbij "Romeinse" en "Germaanse" verwijzingen werden gebruikt in de constructies van nationale identiteit en beschaving. Van Oeveren bestudeerde bijvoorbeeld de veelgebruikte wandkaarten van Isings en andere populaire representaties van het Romeinse die in de leerplannen van de basisschool worden gebruikt. Jaap Verheul concentreert zich op transnationale invloeden bij de interpretatie van de limes als grens tussen beschaving en wildernis. Voorbeelden zijn de invloeden van de Amerikaanse "frontier" en essentialistische denkbeelden over ras aan het einde van de negentiende eeuw die op de Romeinse rijksgrens werden geprojecteerd.

De Levende Limes

Werkpakket 5 richt zich op de levende *limes* en het verband met hedendaagse geopolitieke debatten, en in het bijzonder op hedendaagse ideeën en discoursen rond de thema's grenzen, migratie, burgerschap en territorium. Paschalina Garidou legde in haar presentatie uit hoe Henk van Houtum, Luuk van Winkelmol en zijzelf in detail de hedendaagse grensideeën en claims van politieke leiders analyseren waarvoor de historische erfenis van het Romeinse rijk en in het bijzonder de *limes* gebruikt of misbruikt wordt. Door de ideologische en religieuze grondslagen van de Romeinse rijksgrens conceptueel op te graven hopen ze de huidige discussies over grenzen en migratie te inspireren en te verrijken.

Disseminatie projecten

Naast de wetenschappelijke output heeft het project vier belangrijke eindproducten: een tentoonstelling, een tv-documentaire, een boek voor het grote publiek en een open-access *limes* database. Saskia presenteerde de stand van zaken van de verschillende disseminatieprojecten. De eerste gesprekken over de tentoonstelling en de tv-documentaire hebben al plaatsgevonden. Een brainstormsessie over de tentoonstelling, met verschillende teamleden en partners, staat al op de planning. Een van de eindproducten die al klaar is, is het bordspel Grensland. Daarvan heeft partner Romeinse Limes Nederland (RLN) 30 exemplaren aangeschaft om te verspreiden onder basisscholen in de drie *limes* provincies.

Rondetafelgesprek (de belangrijkste discussie- en leerpunten)

Na de presentaties van de wetenschappelijke output van het project werden de partners uitgenodigd om hun ideeën en ambities voor mogelijke samenwerkingen binnen dit project uit te spreken, zowel met de wetenschappelijke teamleden als met andere consortiumpartners. Jaap Verheul leidde de discussie en nodigde twee partners op het podium uit met wie Constructing the Limes lopende projecten heeft: Mariëlla Beukers van Romeinse Limes Nederland (RLN) en Anton Cruysheer van Landschap Erfgoed Utrecht (LEU). De hoofdvraag was “op welke manier(en) draag je bij aan of neem je deel aan het project en wat wil je eruit halen?”

Het eerste punt van discussie was het vinden van manieren om het “nieuwe verhaal”, een geactualiseerde geschiedenis van de Limes en de Romeinse periode in Nederland te vertellen (gebaseerd op de toekomstige resultaten van het project). Kan dit bijvoorbeeld via het basis- en voortgezet onderwijs? Daarnaast was er een oproep om een meer divers publiek te bereiken; hoe bereik je deze groep? Met betrekking tot dit punt werd gesproken over de noodzaak van een nationaal verhaal, maar met ruimte voor regionale en lokale variaties en aandachtspunten. Lokale en regionale musea zouden hierin een belangrijke rol kunnen spelen. Er werd een wens uitgesproken voor een nauwere samenwerking tussen de Limes provincies, waarbij ook provincies ten noorden en zuiden van de Limes worden betrokken.

Saskia rondde de discussie af door te benadrukken dat zij de partners graag bij het onderzoeksproces wil betrekken. Iedereen wordt uitgenodigd om deel te nemen aan de maandelijkse Limes Labs in Utrecht. Tijdens deze informele bijeenkomsten nodigen we sprekers uit om te praten over verschillende onderwerpen met betrekking tot het project, gevolgd met een discussie. Dit is ook een gelegenheid om in contact te komen met het team en hen rechtstreeks vragen te stellen. Als je geïnteresseerd bent in deelname aan de Limes Labs, neem dan contact op met Lara Boon via limes@uu.nl.

Jaap besluit de discussie dat het gaat om het grote geheel en hoe we met z'n allen werken aan een meer compleet verhaal van de *limes*. Daarmee was de formele bijeenkomst afgelopen, maar de discussie niet. Bij de borrel werd vrolijk verder gesproken over deze onderwerpen.